

בית דין ירושלים

לדיני ממונות ולבירור יוחסין

ועד עובדים בהלכה

תיק ממונות מס' 107-סח

נושא הדיון

הלגיטימיות ההלכתית של "ועד העובדים" ושל החלטותיו לשבות ולהשבית את ציבור העובדים בגלל אי תשלום משכורות כמה חדשים, ואי תשלום של כל מיני הטבות שכר במשך כמה שנים.

השאלות לדיון

- א. האם ההלכה מתירה את השביתה במקרה כזה.
- ב. אם כן, האם מותר הדבר גם ל"כלי הקודש" שבין העובדים, כגון בלגים ובלגיות, מפקחי כשרות ורבנים רושמי נישואין וכו'.
- ג. האם זכאים העובדים - שמותר היה להם לשבות - לשכר עבור ימי שביתתם.

תשובה

א. הלגיטימיות של "ועד העובדים" להחליט החלטות לטובת העובדים: כתב בשו"ת אגרות משה ח"ב חו"מ סי' נח: אגודת פועלים שקורין יוניאנסם שעושין צניקה תקנות מדברים שהוא לתועלתם, אינו רואה בזה שום חשש איסור, דהא אדרבה, יותר מזה חזין בנ"ב ח א ותוספתא ב"מ פ"א הכ"ג שמשאין גם להתנות שיקנסו אף שהוא נגד הדין, שרשאין להסיע על קילתן, ואף להזיקו כגון לקרוע למשכיה. ע"כ.

וכ"כ במשפטי עוזאל ח"ג חו"מ סי' מב: חז"ל הכירו בתקנות ארגון בעלי אומניות או הסתדרות של פועלים ופקידים בהסתדרות כללית אחת או הסתדרויות פרופסיונאליות מקצועיות. כדי להגן על עלמנו נתן לו המשפט זכות חוקית להתארגן ולתקן תקנות מועילות לחברתו. ע"כ.

ב. שביתה פועלים בעבודה של אורך הרבים למטרת הטבת שכר: שנינו ביומא לח א: ת"ר. בית גרמו היו בקיפין צמעה לחס הפנים ולא רלו ללמד, שלחו חכמים והביאו אומנין מאלכסנדריה של מאריס, והיו

יודעין לאפות כמותן ולא היו יודעין לרדות כמותן וכו', הללו פיתן מתעפסת והללו אין פיתן מתעפסת. כששמעו חכמים בדבר, אמרו כל מה שצרא הקב"ה בעולמו לכבודו צראו וכו', וחזרו בית גרמו למקומן. שלחו להם חכמים ולא צאו, כפלו להם שכרן וצאו. בכל יום היו נוטלים שנים עשר מנה, והיום עשרים וארבעה וכו' וצירושלמי יומא פ"ג ה"ט: ולא ראו לצוא עד שכפלו להם שכרן.

ת"ר. בית אבטינס היו בקיאים בצמעה הקטורת ולא ראו ללמד, שלחו חכמים והציאו אומנים מאלכסנדריה של מצרים והיו יודעים לפטם כמותן, ולא היו יודעין להעלות עשן כמותן. של הללו מתמר ועולה כמקל, של הללו מפליע לכאן ולכאן. וכששמעו חכמים בדבר אמרו כל מה שצרא הקב"ה לכבודו צראו שנאמר כל פעל ה' למענהו, וחזרו בית אבטינס למקומן. שלחו להם חכמים ולא צאו, כפלו להם שכרן וצאו, בכל יום היו נוטלים שנים עשר מנה והיום עשרים וארבעה וכו'. אמרו להם חכמים מה ראתם שלא ללמד, אמרו, יודעין היו של בית אצא שבית זה עתיד ליתרב, אמרו שמה ילמד אדם שאינו הגון וילך ויעבוד ע"ז בכך. ועל דבר זה מוזכרין אותן לשבח: מעולם לא ילאה כל מה מצושת מצביהן, וכשנשאין אשה ממקום אחר מתנין עמה שלא תחבס, שלא יאמרו ממעשה הקטורת מתבשמן, לקיים מה שנאמר והייתם נקיים מה' ומישראל.

תניא. אמר ר' ישמעאל פעם אחת הייתי מהלך בדרך ומלאתי אחד מצני צניהם. אמרתי לו אבותיכם בקשו להרבות כבודן וראו למעט כבוד המקום, עכשיו כבוד המקום במקומו ומיעט כבודם.

ופירש המהרש"א בחי' אגדות שם, להרבות כבודן, היינו שבקשו שכר יותר מן הראוי כדי להרבות כבודן, וצוה ראו למעט כבוד המקום, דהיינו שמיעטו ע"י שכרן הרב את שקלי תרומת הלשכה, ועכשיו שנחרב הבית כבוד המקום במקומו כמה שכתוב מלא כל הארץ כבודו, אבל כבודכם מיעט. ע"כ.

"ולא ראו לצוא עד שכפלו להם שכרן", כלומר: בית גרמו ובית אבטינס פתחו בשביתה בצמעה להרבות את שכרם. ולמרות שקטורת היא חובה בכל יום, וכן לחם הפנים היא חובה תמידית והם קרבנות ליבור, בכל זאת לא היתה דרך אחרת להתפשר עמהם אלא להכפיל שכרם. אך שביתה זו לא נזכרה להם לשבח, והם נזכרו לשבח על דבר אחר לגמרי. ללמדך שהשביתה הזו לא היתה רוח חכמים טובה ממנה.

וכן פסק בשו"ת שם אריה חו"מ סי' לו ששביתה כדי להיטיב תנאי עבודה, אסורה. וכ"פ בזהל יוסף הלי שכירות סי' ו', והגרא"י קוק ב"הנתיבה" א' ניסן תרל"ג, ומשפטי עוזיאל ח"ג חו"מ סי' מב שאלה ז, ואין אליעזר ח"ב סי' כג.

ג. עובדים בעבודה של אורך הרצים, שאינם מקבלים משכורתם,

האם רשאים לשבות: שנינו בתוספתא ב"מ פ"א ה"ג: מי שהיה צלן לרצים, ספר לרצים, נחתום לרצים וכו', ואין שם אחר אלא הוא, והגיע שעת הרגל ומבקש לילך לתוך ביתו, יכולין לעכב על ידיו עד שיעמיד אחר תחתיו. ואם התנה עמהם שבית דין, או שעברו עליו את הדרך, הראות בידו. ע"כ.

וכתב צחסי דוד שם: ולא מלאתיה לא בגמי' ולא צפוסקים. ומ"מ הדברים צרורים, דע"ג דבעלמא קיי"ל

פועל יכול לחזור בו, הכא משום אורך רצים כפינן ליה שלא לינך לביתו אפילו לשמוח ברגל עד שיעמיד אחר במקומו, וזודאי שרין שהנכנס במקומו יהיה ראוי לכך וכו'. ואם היתנה מתחילה להדיח על מנת שיורשה לינך לעירו ברגל, שרי, ואע"ג דנראה דמילתא דפשיטא הוא, י"ל דקמ"ל דאע"ג דבשעה שהיתנה היה אומן אחר במדינה ועמה אין שם אלא הוא, לא מצו לעכבו ולמימר כי שרי לך משום שהיה נשאר אבל השתא לא שרינן, קמ"ל דבכל מקום הואיל ולא היתנו כן בהדיא אינהו דאפסידו אנפשייהו.

ומוסיף החסיד דוד שם וכותב: ומי שעברו עליו את הדרך, פירוש, היינו שעשו עמו דבר שלא כהוגן, כגון שלא היו משלמים שכרו, או דיהבי ליה פחות מהראוי לו, ואפילו אמרי ליה השתא מיהא לא תיזיל ומשלמים לך פסידך, מלי למימר לא ניחא לי. ע"כ.

נמלינו למדים שבדבר שהוא אורך לרצים אין העובד ראוי לעזוב את עבודתו ללא טעם הוגן, אבל כשיש לו טעם הוגן, כגון שלא שילמו לו את משכורתו, או שילמו לו פחות מן המגיע לו, יכול לעזוב את עבודתו וללכת מתי שהוא רוצה, ואפילו אומרים לו נשלח לך מעכשיו יותר לפי ההפסד שלך, ראוי לומר שאינו רוצה לעבוד אתם.

ולפי"ן מוצן מדוע שביתתם של בית גרמו וצית אבטיננס לא היתה לרוח חכמים. לא משום שבצודתם היתה במקדש להכין את הקטורת ולחם הפנים. אלא משום שמטרתם היתה להיעיב עם שכרם, ושביתה כזו אינה לרוח חכמים. אבל אילו היו מעבדים את שכרם, נראה שחכמים היו מזדיקים שביתה בעקבות כך, גם לעובדי המקדש. וז"ע.

וידידי הדיין הגר"י ווייס שליט"א השיבני שהתוספתא מדברת על זכותו של העובד לחזור בו בחצי היום, שאם היה עובד בעבודה שהצבור זקוקים לו, אינו ראוי לחזור בו בחצי היום אלא אי"כ עברו עליו את הדרך ונהגו עמו שלא כדיון, כגון שעיכבו את משכורתו, שאז ראוי לחזור בו בחצי היום כמו כל פועל אחר. אבל מה שרשאין להסיע על קילתן ולהכריז "שביתה" על ענין השכר, ולא להתפטר, על זה לא דברה התוספתא, וזוהי י"ל שעובדים בעבודה ליבורית שהשביתה תפגע בציבור, אין להם רשות להסיע על קילתן ולהכריז שביתה, ולא כ"ש בכלי קודש כמו בלניות ששביתה שלהן פירושו סגירת מקוואות והרס הטהרה בישראל.

ובספר סדר אליהו להגאון האדר"ת מספר הגאון המחבר שבשנת תרמ"ו לא שילמו לו בני העיר את משכורתו י"ל הליק מחסור השכירות מאד ליע, עד כי בחודש אלול בעת שנקטף בני האחרון בלא עת ליע לא היה לי גם לנלם שער הרופא. ולב בני עיר חזק משמיר, אזינהם כבדה משמוע ועיניהם העלילו ממנו, עד כי הסכמו שלא להורות גם זימי החג שום שאלה, אף כי היה הדבר קשה עלי כנעל החול, אבל ההכרח אלני לשמוע לעלה זו רצים שמו וגדולים וטובים ממני בתורה ומעש"ט וגם רבנים עשירים מעשים בכל יום שעושים כן. ובכל זאת לא הרהבתי לעזות כן אז בעלמי, עד ששאלתי לוקן גדולי הדור הגאון מקאוונא והשיבני שאין בזה שום חשש איסור וגם הוא עשה כן, וכן נהוג בכל תפוזות ישראל. מכתבו זה

היה לי לכסות עיניים נגד המעוררין והמטוקפין על מעשה רב זה". ע"כ.
על שציתת מורים ורמייס בהלכה, ע"י אגרות משה חו"מ ח"ב סי' נט, ווי"ד ח"א סי' קלח וח"ג סי' עד
וח"ד סי' מח, ומנחת שלמה סי' פז, ופד"ר כרך ח עמ' 160.
ד. עובד ששבת כדיון בגלל עיכוב משכורתו,
מגיע לו שכר עבור ימי השציתה: כתב המשצ"ץ ח"א סי' סד: אפילו נחצטלת כל השנה צשביל עיכוב
הפרעון, חייבין לשלם לך שכרך משלם. ע"כ.
וכן פסק באגרות משה חו"מ ח"ב סי' נט לגבי מלמדים ששבתו מחמת אי תשלוס שכרם, דלריך ליתן להם
השכר, כי לא מטובה צטלו מעבודתם אלא מרוב זער ועוני, וחשבו שיהיה תועלת מזה. ע"כ.